

Tudományos ülések, konferenciák

József Attila-emlékülés.

1985. április 11.

József Attila születésének 80. évfordulója alkalmából a TIT Budapesti Irodalmi Szakosztálya, a Művelődési Minisztérium és az MTA Irodalomtudományi Intézete 1985. április 11-én a Kossuth Klubban emlékülést rendezett. Az elnöki megnyitót Szabolcsi Miklós akadémikus tartotta. Elsőként Tverdota György *Párbeszéd a korral* című előadása hangzott el. Az utóbbi évek József Attila-kutatásaiban jelentős eredményeket elért irodalomtörténész az eddigieknél meggyőzőbben jelölte ki a költő helyét a két háború közötti magyar gondolkodók körében, s pontos képet rajzolt meg gondolkodói alkatáról. József Attila kevés számú értekező műve, valamint levelei, versei és a hozzá közel állók emlékezései alapján sokoldalúan bizonyította, hogy filozófiai gondolkodása sokkal mélyültebb, komplexebb volt annál, amilyennek irodalmi köztudatunk a mai napig tartotta. A végletes megítélések lényeges elemeinek összeillesztésével tárgyilagos képet adott a költő érdeklődési köréről, vitamódszereiről, rendkívül gazdag ismeretanyagának forrásairól, feldolgozott olvasmányélményeiről. Filozófiai, politikai, világnézeti kérdésekben kialakított határozott álláspontjának minden fontos összetevőjét felvillantotta, további elmélyült kutatási lehetőségek szempontjaira mutatott rá. Tverdota György elsősorban saját kutatásainak eddigi eredményeit összegezte, mivel a József Attila-recepció a költő gondolkodói örökségével még csak részlegesen foglalkozott.

Orbán Ottó költő *József Attila analízise* címmel a maga életének József Attila sorsával való párhuzamait tárta fel, az évtizedek óta alakuló szoros kapcsolat fordulatait, a költő iránti érzelmeit vallotta meg. Szubjektív vallomásának címe egyik József Attiláról szóló versének címével azonos. Ezen kívül még két róla írt versének keletkezési körülményeivel, fogadtatásával és elemzésével egészítette ki előadását.

Gyertyán Ervin *József Attila és a munkásmozgalom kapcsolatának néhány kérdése* címen azokat a problémákat mélyítette el, amelyet József Attiláról írott könyveiben még csak felvetett, de ma már a kutatási eredmények alapján részletesebben és meggyőzőbben bizonyíthatott. A költő felkészültsége, gondolkodásmódja jóval megha-

ladta a kortárs munkásmozgalom jónéhány vezetőjének látókörét, vitakészségét – állapította meg, s véleményét számos dokumentummal támasztotta alá. Ma már itt az ideje, hogy a munkásmozgalomhoz fűződő kapcsolatokat hitelesen, torzítás és elhallgatás nélkül tárja fel az irodalomtudomány, s a József Attilára vonatkozó helytelen, nem körültekintő döntéseket felülvizsgálja. Feltétlenül szükséges lenne az 1957-ben kiadott, majd visszavont *József Attila Emlékkönyv* újrakiadása, a csonkítatlan, eredeti anyagok közzététele. Ez a fontos forrásmű nélkülözhetetlen a József Attila-kutatásban, s az itt összegyűjtött dokumentumokat emlékezéseivel lehetne kiegészíteni, szembesíteni. Az annak idején József Attila előadásait hallgató Reisinger Mihály levelét, valamint a háború előtti munkásmozgalom neves alakjától, Demény Páltól a közelmúltban kapott adatait, emlékeit is értelmezte előadásában, ezek is újabb adalékok a munkásmozgalmi kapcsolatok teljes körű, kendőzetlen bemutatásában.

Zalán Tibor költő *Szabad ötletek József Attiláról* című szubjektív hangú előadása elsősorban a költői életmű mai fogadtatásával foglalkozott. Nagy elismeréssel és érzelmi azonosulással méltatta a ma is példát jelentő költői erényeket. Az új költőnemzedék nevében azonban elutasította a költő „intézményesültség”-ét, a folytathatatlan életmű utánzását elváró törekvéseket, a mércévé, modellté merevítést, a kritikátlan bálványimádást. Az utóbbi évtizedek egyoldalúságát, manipulációit József Attila valódi szeretetével kellene felcserélni – állította szenvedélyes meggyőzőn akarással, nemzedékének tapasztalatait és saját József Attila-képét összesítő érveléssel. Végül a József Attila-versek mélyebb megértéséhez kulcsműként olvasható *Szabad ötletek* című, pszichoanalízisben írt dokumentum kiadását javasolta.

Angyalosi Gergely *A költői szubjektum változásai József Attila lírájában* című előadása a mai fiatal értelmiségiek nevében kutatta az olvasói befogadás változásainak okait, az egyes versek értékelésének koronkénti eltéréseit. A költői én-felfogást, az énfeloldás lehetőségeit az avantgard versek, valamint a természetélmény ihletésében írott tájversek szövegelemzésével mutatta be, újszerű szempontokkal gazdagítva a kérdés bőséges szakirodalmát. Kortárs költők (Kosztolányi, Kassák) egy-egy versét, valamint néhány József Attila-verset vizsgált meg a címben jelzett probléma – a szembetűnő változás – érzékeltetésére.

Szabolcsi Miklós zárszavában az elhangzott előadásokat értékelte, a József Attila-kutatások alapos ismerőjeként mérlegelte az új ismereteket, új nézőpontokat, az elemzési lehetőségek bővülését. Az első szövegkiadás terén szerzett tapasztalatait, saját József Attila-élményeit elevenítette fel. Kitért az utóbbi években a József Attila-kép árnyalására tett kísérletekre és eredményekre. Kényes, megoldatlan kérdéseket is felvetett: egyértelműen elhibázottnak ítélte Vértes Györgynek József Attila munkásmozgalmi kapcsolatait tárgyaló könyvét, s egyetértett azokkal a véleményekkel, melyek a teljes igazság feltárását, a valósággal való szembenézést sürgették. Kívánatosnak tartotta, hogy József Attila kortársairól: Illyésről, Weöres Sándorról, Németh Lászlóról is az eddiginél részletesebben és őszintébben beszéljen az irodalomtudomány; egyelőre úgy látja, hogy a mai irodalmi közélet az ő bírálatukat szinte teljesen visszautasítja. A munkásmozgalommal kapcsolatos kérdések megoldásánál is nehezebbnek véli József Attila betegségének feltárását, a végső szó kimondását. Ő maga is regisztrálta az utóbbi évtizedekben a befogadói szubjektumban végbement változásokat, az olvasókban élő József Attila-kép folytonos alakulását. Felhívta a figyelmet az 1926–28 közötti korszak

avantgarde költészetével való foglalkozásra. A további kutatástól a nyitva maradt vitakérdések megválaszolását, megoldását várja.

R. T. O.

*Tótfalusi Kis Miklós amszterdami Bibliája kiadásának
háromszázadik évfordulója*
Debrecen, 1985. április 25–27.

Háromszáz esztendeje, 1685-ben jelent meg Amszterdamban Károlyi Gáspár magyar nyelvű Bibliájának Tótfalusi Kis Miklós által nyomtatott kiadása, az ún. *Aranyos Biblia*. Ebből az alkalomból a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya és Debreceni Bizottsága, a Magyarországi Református Egyház és a Debreceni Egyetemi Könyvtár nemzetközi konferenciát szervezett.

A tanácskozásra tíz országból érkeztek a tudományos kutatók és érdeklődő résztvevők. A vendégek között volt Godert Willem De Vos van Steenwijk holland nagykövet is.

A tudományos tanácskozás 26-án kezdődött meg a Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Bizottságának székházában. A megjelenteket *Borsa Gedeon*, a Régi Magyarországi Nyomtatványok főszerkesztője üdvözölte, majd *Szabolcsi Miklós*, az MTA I. Osztályának elnöke mondott megnyitó beszédet, melyben hangsúlyozta, hogy Tótfalusi Kis Miklós munkássága a magyar hagyománynak abba a vonulatába illeszkedik, amely kiemelkedő mesterségbeli szakértelemmel, kitartó elhivatottsággal szolgálta a művelődés, a nemzet felemelkedésének ügyét. Személyében nem csak a világhírű nyomdász és betűmetszőt tiszteljük, hanem a protestáns színezetű humanizmus, a teológiai gondolkodás jeles képviselőjét, a Biblia szellemének és nyelvének értelmezőjét, újjáalakítóját is. *Kocsis Elemér*, a Református Kollégium főigazgatója *Bartha Tibor* püspök megbízásából, a Magyarországi Református Egyház képviselőjében köszöntötte a hallgatóságot. Tótfalusi Kis Miklósról emlékezvén hangsúlyozta, hogy hazaszeretete, hite és áldozatkészsége ragyogó példaként áll előttünk.

A köszöntéseket követően megkezdődött a kétnapos konferencia. A plenáris ülésen *Tolnai Gábor* Erdély és Németalföld a XVII. század végén című előadását *James Mosley* (London) A nyomdai betű készítése Kis Miklós korában című referátuma követte, amely a Jacques Jaugeon által a XVII. században összeállított kézikönyvre hívta fel a kutatók figyelmét. A betűmetszés és betűöntés eljárásaira vonatkozóan kevés kézikönyv ismert, ezért nagyon fontos ez a metszetekkel illusztrált kéziratú beszámoló, mely tartalmazza a betűformák geometriai felépítésének módszerét, a betűmetszés és -öntés, nyomtatás és könyvkötés mesterségének leírását. Korunk nyomdatechnikája azt a veszélyt rejti magában, hogy a kézi betűkészítés technikájának ismerete veszendőbe mehet. *Makkai László* arról beszélt (Tótfalusi világa a XVII. század eszméinek tükrében), hogy a polgári forradalmakban felemelkedett Angliában és Hollandiában kialakuló új szellemiség és életmód hogyan került összeütközésbe Tótfalusi személyén keresztül a gazdaságilag, társadalmilag egyre jobban lemaradó, felmorzsolódó Erdéllyel.